

ЕКСПОРТНА ТА ІМПОРТНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Дулеба Н.В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Базилевська Я.І., Національний транспортний університет, Київ, Україна

EXPORT AND IMPORT SECURITY AS AN IMPORTANT COMPONENT OF FOREIGN SECURITY

Duleba N.V., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine
Bazilevska YA.I., National Transport University, Kyiv, Ukraine

ЭКСПОРТНАЯ И ИМПОРТНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Дулеба Н.В., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Базилевская Я.И., Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Поняття економічної безпеки складається з низки елементів, зокрема: макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технологічної, енергетичної, виробничої, демографічної, соціальної, продовольчої безпеки. Отже, економічна безпека держави є надсистемою зовнішньоекономічної безпеки.

В основі зовнішньоекономічної безпеки лежить зовнішньоторговельна безпека країни. Належний рівень економічної безпеки, в тому числі зовнішньоекономічної, досягається створенням єдиної державної політики, зміцненої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам.

На розвиток зовнішньоторговельної діяльності України, а також стан її безпеки вирішальним залишається вплив зовнішніх чинників. Після вступу України до СОТ уряд здійснив виконання взятих на себе зобов'язань щодо змін у торговельній політиці, проте полегшення доступу вітчизняних товарів до зовнішніх ринків не відбулося. Як зазначається в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень [4], потенціал членства в СОТ в аспекті експансії на зовнішні ринки практично вичерпано переважно через чинник протекціонізму та високої конкуренції на традиційних для України ринках.

Сучасні економіки ряду країн в більшій мірі сформувалися за допомогою налагодження і розвитку зовнішньої торгівлі. Країни продовжують отримувати вигоду від торгівлі за рахунок спеціалізації у виробництві тих товарів, які використовуються у більш продуктивних комбінаціях природних ресурсів, праці, капіталу, менеджменту і технологій. На сьогодні Україна є досить активним учасником міжнародної торгівлі. Вигідне її географічне розташування, існуючий виробничий та зовнішньоекономічний досвід праці, різноманітні форми власності сприяють розвитку експортного потенціалу країни, а також дають об'єктивні можливості для інтеграції у світове господарство. Узагальнюючою характеристикою зовнішньоекономічної діяльності України є зведені дані про обсяги торгівлі за 2002–2014 рр. (рис. 1).

З рисунку 1 видно, що в Україні спостерігалось поступове нарощування обсягів зовнішньоекономічної діяльності, хоча в частині імпортованих операцій воно відбувалося швидше, ніж щодо експорту [9].

Останні два роки експорт та імпорт мали тенденцію до зниження, але експорт скорочується меншими темпами, ніж імпорт.

Аналіз динаміки коефіцієнта покриття імпорту експортом показує, що в період 2002–2014 рр. експорт незначно покриває імпорт, і показник мав тенденцію до зниження, а в період 2006–2013 рр. експортних надходжень було недостатньо для оплати імпортованих товарів та послуг. У 2014 р. показник досяг 108,5 %, що свідчить про те, що вартісні обсяги експортованих та імпортованих угод збалансувалися. Це відповідає встановленим раніше закономірностям експортно-імпортної діяльності в Україні.

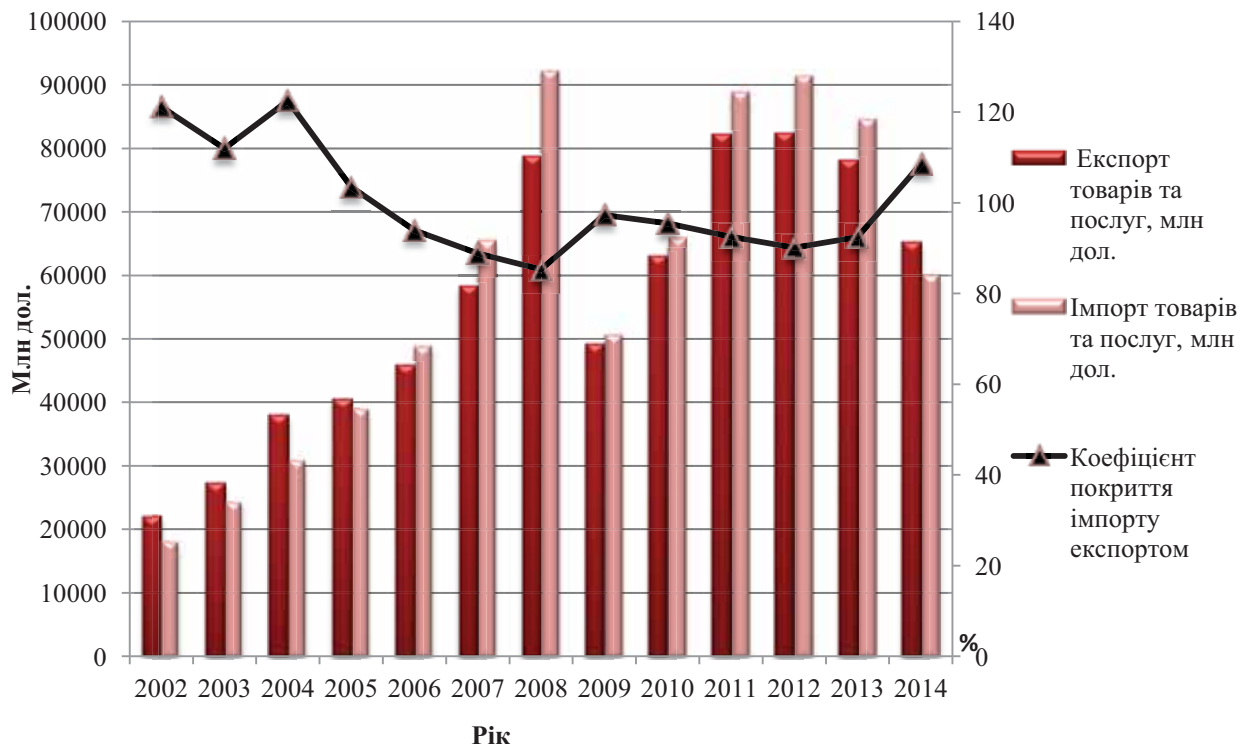

Рисунок 1 – Динаміка зовнішньої торгівлі України за 2002 – 2014 рр.

Характерною ознакою зовнішньої торгівлі України є традиційне переважання імпорту над експортом. Доцільно проаналізувати сальдо торгового балансу, оскільки від нього залежить положення країни у світовому господарстві.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами залишалось від'ємним у період з 2005 по 2013 рр. (рис. 2). За останні два роки даний показник мав тенденцію до покращення – у 2014 р. він набув додатного значення і склав 5128,9 млн дол., збільшившись при цьому на 79,8 %. Тенденція пасивного сальдо торгового балансу вважається небажаною, отже можна зробити висновок, що Україна має слабку зовнішньоекономічну позицію. Це пояснюється тим, що держава не обмежує ввіз товарів з-за кордону в Україну і не стимулює вивіз вітчизняних товарів.

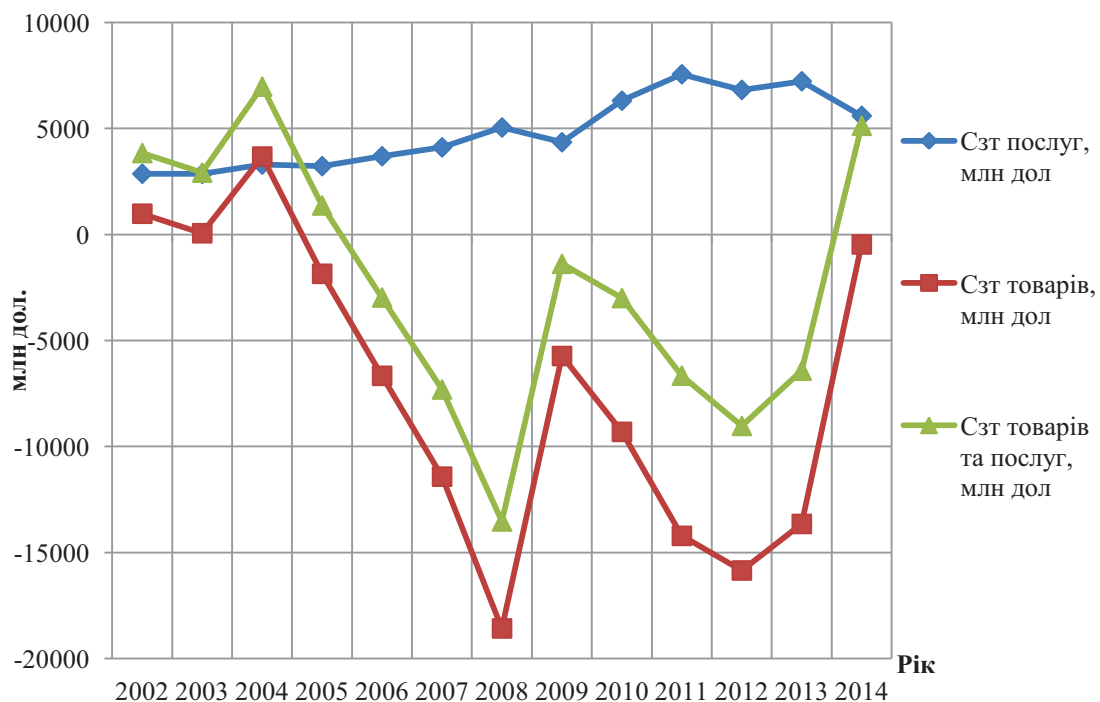

Рисунок 2 – Сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами [9]

Характерною особливістю зовнішньої торгівлі України є постійне переважання експорту над імпортом послуг. При чому, протягом всього аналізованого періоду, спостерігається постійне його нарощування, хоч і не високими темпами. Лише під час кризового, 2009 року, сальдо торгівлі послугами дещо знизилось і склало 4352 млн дол. За весь період даний показник збільшився на 95,45 %, оскільки у 2002 р. він становив 2863,7 млн дол., а у 2014 – 5597,2 млн дол. В умовах глобалізації і становлення постіндустріального суспільства, дедалі вагомішу роль у зовнішньоекономічній діяльності підприємств держави починає відігравати торгівля послугами, що і підтверджує вищенаведена статистика. Досліджуючи сальдо торгового балансу товарів та послуг доцільно розглянути його частку у географічному розрізі (рис. 3). Варто зазначити, що велику роль у зовнішній торгівлі України грають країни СНД та Європи, проте сальдо з цими країнами є негативним [9].

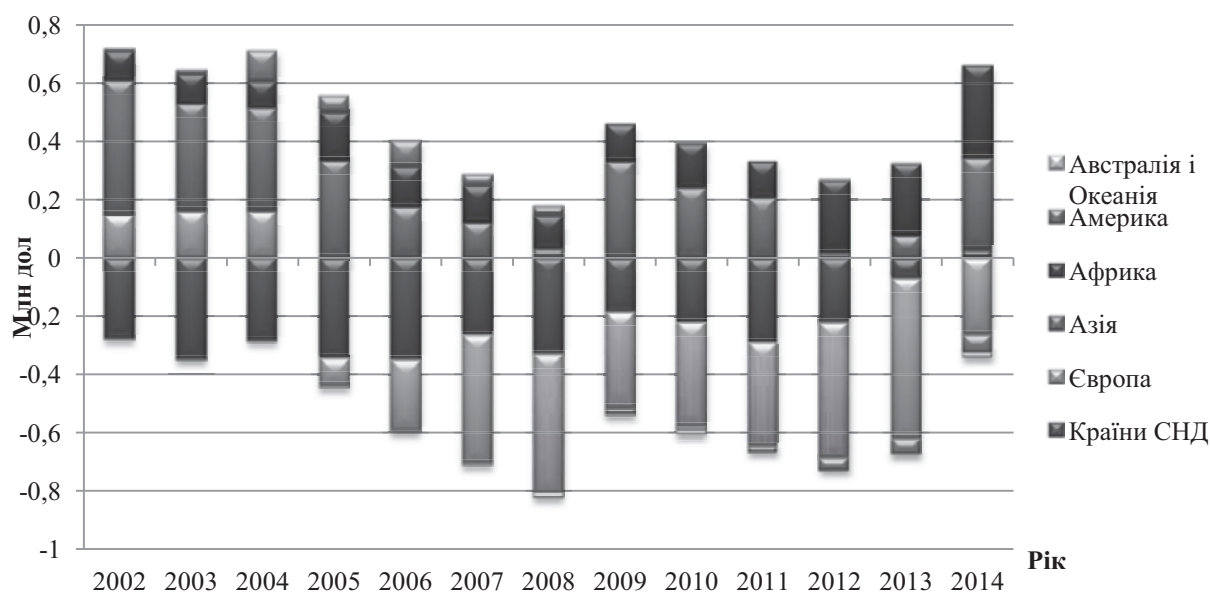

Рисунок 3 – Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами у географічному розрізі у 2002–2014 рр.

Розглянувши стан експортної та імпортної безпеки України, можна стверджувати, що у контексті світової глобалізації та зростання інтенсивності інтеграційних процесів національна економіка України недостатньо захищена від впливу негативних зовнішньоекономічних факторів. За умов, коли показники відкритості національної економіки України більше ніж удвічі вищі аналогічних показників розвинутих країн, проблема зовнішньоекономічної безпеки набуває все більшої актуальності.

Зростання протягом останніх років імпорту і падіння експорту з його розгалуженою структурою і сировинною спрямованістю на тлі зниження обсягів національного виробництва неможливо вважати досягненням, а лише невиправданим марнотратством національних ресурсів. Так само важко назвати досягненням високі темпи зростання імпорту порівняно з експортом, оскільки масовий наплив імпорتنної продукції посилює деградацію національної промисловості і збільшує лави безробітних. Товарна та географічна незбалансованість експорту та імпорту, а також їх вплив на рівень життя і розвиток національної економіки свідчать про відсутність державної експортно-імпортної стратегії, що негативно впливає на забезпечення економічної безпеки України.

Однією з головних проблем українського імпорту є залежність держави від значних поставок паливно-енергетичних ресурсів з-за кордону, що свідчить про неефективність енергоспоживання в країні. На сьогодні, Україна є однією із найбільш енергоємних економік у світі. З метою вирішення даної проблеми слід, передусім, більш ефективно використовувати власні джерела видобутку та впроваджувати нові технології при виробництві та споживанні палива та енергії. Це дозволить вітчизняним підприємствам підвищити конкурентоспроможність своїх товарів, за рахунок скорочення енергетичної складової собівартості, та провести оновлення частини основних фондів, за рахунок впровадження нових більш ефективних технологій.

Україна є фінансово, енергетично та економічно залежною державою. Рівень зовнішньої державної заборгованості становить 85 % від ВВП і більше ніж удвічі перевищує нормативне значення. Структура експорту й імпорту є нераціональною. Експорт високотехнологічної продукції становить 3–4 % (у розвинутих країнах – близько 15 %). Україна стала сировинною базою для

іноземних економік і ринком збуту їх низькоякісної продукції. Найбільш прийнятною політичною реакцією на сучасні зовнішньоекономічні виклики для України мають стати структурні реформи одночасно за всіма напрямками ЗЕБ, зокрема експортної та імпоротної безпеки. Лише за таких умов Україна матиме достатній рівень ЗЕБ.

Висновки. На сучасному етапі розвитку для України вкрай важливим є забезпечення ЗЕБ як вирішальної ланки економічної безпеки та важливого індикатора експортної та імпоротної безпеки держави.

Основним досягненням реформ у зовнішньоекономічній політиці має стати вирівнювання умов конкуренції для вітчизняних товарів на зовнішніх ринках. Ситуація, що склалася у зовнішній торгівлі України, свідчить про необхідність втілення нових підходів зовнішньоекономічної політики, головним результатом яких мають стати створення ефективного механізму функціонування сфери зовнішньоекономічної діяльності, подолання негативного сальдо зовнішньої торгівлі та диверсифікації ринків збуту вітчизняної продукції.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Варналій З.С. Економічна безпека : [навчальний посібник] / З.С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 648 с.
2. Дегтярьова О.В. Вплив прямих іноземних інвестицій на експорт в Україні / О.В. Дегтярьова, А.О. Ріпенко // Економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 17–21.
3. Медведкіна Є.О. Оптимізація міжнародних економічних відносин України в контексті забезпечення економічної безпеки / Є.О. Медведкіна // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1. – С. 21–27.
4. Стратегічний вибір щодо прискорення та підтримки зростання в Україні. Меморандум з економічного розвитку [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://data.worldbank.org>.
5. Ткаченко С.І. Зовнішньоторговельна безпека як складова національної економічної безпеки України / С.І. Ткаченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 35–38.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
8. OECD Countries Portal [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.oecd.org>.
9. World Bank Official Site [Електронний ре- сурс]. – режим доступу: <http://data.worldbank.org>.
10. World Economic Outlook [Електронний ре- сурс]. – режим доступу : <http://www.imf.org>.
11. World Statistic Research [Електронний ре- сурс]. – режим доступу : <http://www.worldstat.org>.

REFERENCES

1. Varnaliy Z.S. Economic security: [Tutorial] / Z.S. Varnaliy. - K: Knowledge, 2009. – 648 с.
2. Degtyareva O.V. Impact of FDI on exports to Ukraine / O.V. Degtyareva, A.O. Ripenko // Business, Finance, Law. - 2010. - № 2. - P. 17-21.
3. Medvedkina E.O. Optimization of International Economic Relations of Ukraine in the context of economic security / E.O Medvedkina // Strategic Priorities. - 2011. - № 1. - P. 21-27.
4. Strategic Choices to Accelerate and Sustain Growth in Ukraine. Economic Memorandum [electronic resource]. - Access mode: <http://data.worldbank.org>.
5. Tkachenko S.I. Foreign security as a component of national economic security of Ukraine / S.I. Tkachenko // Foreign trade, economics, finance, law. - 2010. - № 2. - P. 35-38.
6. The official website of the State Statistics Committee of Ukraine [electronic resource]. - Access mode: <http://ukrstat.gov.ua>.
7. Official site of the National Bank of Ukraine [electronic resource]. - Access mode: <http://www.bank.gov.ua>
8. OECD Countries Portal. <http://www.oecd.org>.
9. World Bank Official Site. <http://data.worldbank.org>.
10. World Economic Outlook. <http://www.imf.org>.
11. World Statistic Research. <http://www.worldstat.org>.

РЕФЕРАТ

Дулеба Н.В. Експортна та імпортна безпека як важлива складова зовнішньоекономічної безпеки / Н.В. Дулеба, Я.І. Базилевська // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 2.

У статті розглядається економічна безпека держави як надсистема зовнішньоекономічної безпеки.

Об'єкт дослідження – зовнішньоекономічна безпека держави як складова економічної безпеки.

Мета роботи – дослідження належного рівня економічної безпеки, в тому числі зовнішньоекономічної, що досягається створенням єдиної державної політики, зміцненої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Методи дослідження – економічні методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень.

Розглянувши стан експортної та імпоротної безпеки України, можна стверджувати, що у контексті світової глобалізації та зростання інтенсивності інтеграційних процесів національна економіка України недостатньо захищена від впливу негативних зовнішньоекономічних факторів. За умов, коли показники відкритості національної економіки України більше ніж удвічі вищі аналогічних показників розвинутих країн, проблема зовнішньоекономічної безпеки набуває все більшої актуальності.

На сучасному етапі розвитку для України вкрай важливим є забезпечення ЗЕБ як вирішальної ланки економічної безпеки та важливого індикатора експортної та імпоротної безпеки держави.

Основним досягненням реформ у зовнішньоекономічній політиці має стати вирівнювання умов конкуренції для вітчизняних товарів на зовнішніх ринках. Ситуація, що склалася у зовнішній торгівлі України, свідчить про необхідність втілення нових підходів зовнішньоекономічної політики, головним результатом яких мають стати створення ефективного механізму функціонування сфери зовнішньоекономічної діяльності, подолання негативного сальдо зовнішньої торгівлі та диверсифікації ринків збуту вітчизняної продукції.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЕКСПОРТНА БЕЗПЕКА, ІМПОРТНА БЕЗПЕКА, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА БЕЗПЕКА.

ABSTRACT

Duleba N.V., Bazilevska Ya.I. Export and import security as an important component of foreign security. Economics and management on transport. Kyiv. National Transport University. 2015. Vol. 2.

In the article considered the economic security of the state as a subsystem of foreign security.

Object of study – foreign security of the State as part of economic security.

Purpose – to study appropriate level of economic security, including foreign trade, which is achieved by creating a unified state policies, strengthened system of coordinated measures adequate internal and external threats.

Methods – economic methods used in empirical research and theoretical levels.

Having examined the condition of export and import security of Ukraine it can be argued that in the context of world globalization and an increase of international integration process the national economy of Ukraine is not sufficiently protected from adverse foreign economic factors. In a situation where indicators of openness of the national economy of Ukraine are more than twice higher than similar indicators in developed countries, the problem of foreign economic security is becoming more important.

At the current stage of development it is crucial for Ukraine to ensure its foreign economic security as an essential level of economic security and an important indicator of the state export and import security.

The main achievement of reforms in foreign economic policy should be the alignment of competition for domestic products in foreign markets.

The situation in Ukraine's foreign trade demonstrates the need for implementation of new approaches to foreign policy, the main result of which should be the establishment of an effective mechanism for functioning of foreign economic activity, overcoming the negative balance of foreign trade and diversification markets for domestic products.

KEY WORDS: ECONOMIC SECURITY, EXPORT SECURITY, IMPORT SECURITY, FOREIGN ECONOMIC SECURITY, FOREIGN TRADE SECURITY

РЕФЕРАТ

Дулеба Н.В. Экспортная и импортная безопасность как важная составляющая внешнеэкономической безопасности / Н.В. Дулеба, Я.И. Базилевская // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2015. – Вып. 2.

В статье рассматривается экономическая безопасность государства как подсистема внешнеэкономической безопасности.

Объект исследования – внешнеэкономическая безопасность государства как составляющая экономической безопасности.

Цель работы – исследование надлежащего уровня экономической безопасности, в том числе внешнеэкономической, что достигается созданием единой государственной политики, усиленной системой скоординированных мер, адекватных внутренним и внешним угрозам.

Методы исследования – экономические методы, применяемые на эмпирическом и теоретическом уровнях исследований.

Рассмотрев состояние экспортной и импортной безопасности Украины, можно утверждать, что в контексте мировой глобализации и роста интенсивности интеграционных процессов национальная экономика Украины недостаточно защищена от воздействия негативных внешнеэкономических факторов. В условиях, когда показатели открытости национальной экономики Украины больше чем вдвое выше аналогичных показателей развитых стран, проблема внешнеэкономической безопасности приобретает все большую актуальность.

На современном этапе развития для Украины крайне важным является обеспечение ВЭБ как решающего звена экономической безопасности и важного индикатора экспортной и импортной безопасности государства.

Основным достижением реформ во внешнеэкономической политике должно стать выравнивание условий конкуренции для отечественных товаров на внешних рынках. Сложившаяся ситуация во внешней торговле Украины, свидетельствует о необходимости внедрения новых подходов внешнеэкономической политики, главным результатом которых должны стать создание эффективного механизма функционирования сферы внешнеэкономической деятельности, преодоление негативного сальдо внешней торговли и диверсификации рынков сбыта отечественной продукции.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ЭКСПОРТНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ИМПОРТНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ВНЕШНЕТОРГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ.

АВТОРИ:

Дулеба Надія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри економіки, e-mail: Nadya-Korzh@mail.ru, тел. (044) 280-30-16, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 313.

Базилевська Ярослава Ігорівна, студент, Національний транспортний університет, тел. (044) 280-30-16, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 313.

AUTHORS:

Duleba Nadezhda, Ph.D., Associate Professor, National Transport University, Associate Professor of Economics, e-mail: Nadya-Korzh@mail.ru, tel. (044) 280-30-16, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorov 1, r. 313.

Bazilevska Yaroslava, student, tel. (044) 280-30-16, Ukraine 01010, Kyiv, Suvorov 1, r. 313.

АВТОРЫ:

Дулеба Надежда Викторовна, кандидат экономических наук, доцент, Национальный транспортный университет, доцент кафедры экономики, e-mail: Nadya-Korzh@mail.ru, тел. (044) 280-30-16, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 313.

Базилевская Ярослава Игоревна, студент, Национальный транспортный университет, тел. (044) 280-30-16, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 313.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Попова В.В., доктор економічних наук, професор, Національна академія статистики, обліку та аудиту, завідувач кафедри «Економіка підприємств», Київ, Україна.

Козак Л.С., кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», Київ, Україна.

REVIEWER:

Popova V.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, head, department of Economics of Enterprises, Kyiv, Ukraine.

Kozak L.S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, Kyiv, Ukraine.